

EDEBİYAT VE TARİH

Ülkesinin yüksek istiklâlini korumasını bilen Türk milleti, dilini de yabancı dillerin boyunduruğundan kurtarmalıdır.

Mustafa Kemal ATATÜRK

İnsan yaşamını konu alan ve dili bir araç olarak kullanan edebiyatın tarih, felsefe, coğrafya, psikoloji, psikiyatri, sosyoloji gibi bilimlerle ilişkisi vardır.

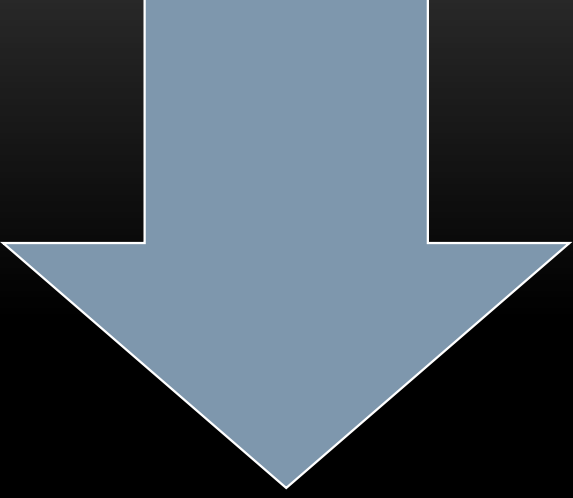
Edebiyat; duygu ve düşünceleri söz veya yazı ile etkili bir biçimde anlatma sanatıdır. Edebiyat anlatım aracı olarak dili kullanır ve insan ile insana ait her durumu konu edinir. Anlatımındaki amacın estetik duyguya yönelik olması edebiyatı sanat dallarına dahil eder.

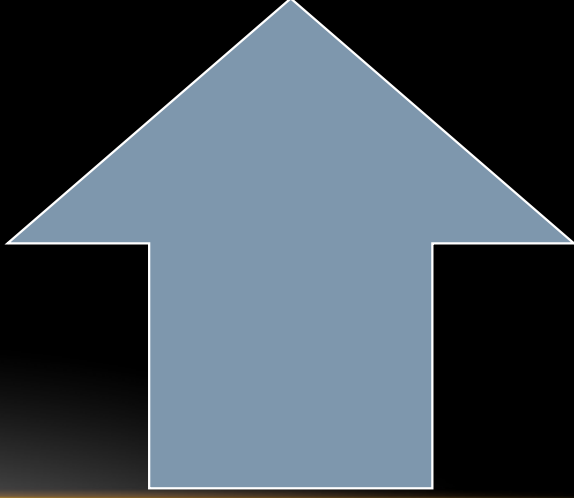
Tarih, geçmiş dönemlerdeki olayları, savaşları, uygarlıkları belgelere dayanarak, yer ve zaman göstererek inceleyen bilim dalıdır.

Her edebî metnin, içinde oluştuğu tarihî bir dönem vardır ve edebî metinlerin hepsinde bu tarihî dönemlerin izlerini görmek mümkündür. Edebî metinlerin temasını tarihî dönemler etkiler, bu eserleri doğru yorumlayabilmek için o dönemin tarihî olaylarını iyi bilmek gerekir.

Edebî değeri olan bir metni tam anlamıyla değerlendirebilmek için metnin tarihteki yerine göre inceleme yapmak gerekir. Dönemin genel yaşayış ve düşünüş tarzı edebî eserde kendini gösterecektir. Bu nedenle edebiyat tarihi ile genel tarih iç içedir

Edebiyat tarihten yararlandığı gibi tarih de edebiyattan yararlanır. Tarihî gerçeklik, edebî metinlerde yeniden yorumlanır.

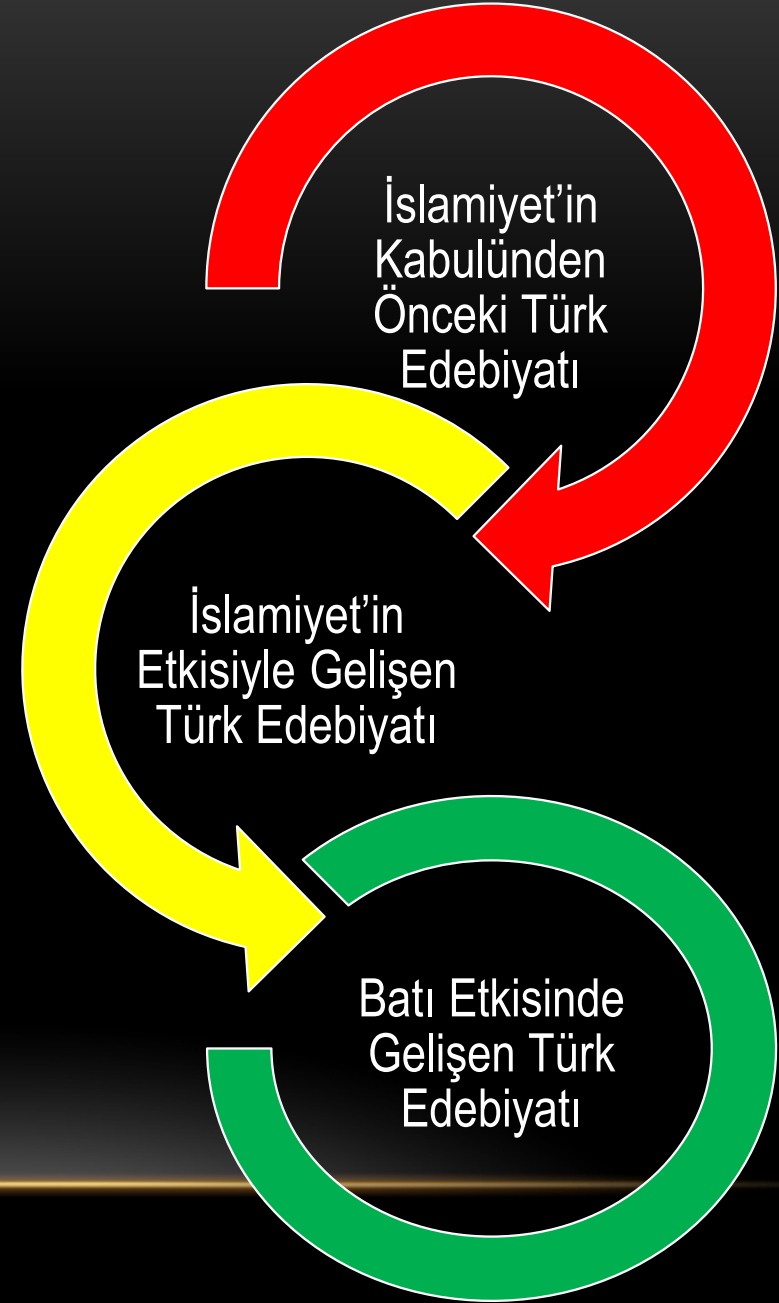
EDEBİYAT VE DİN İLİŞKİSİ

Edebiyatın pek çok bilimle ilişkisi olduğu gibi dinle de ilişkisi vardır. Gerek içerik gerek söz varlığı olarak din, edebî eserleri etkilemiştir. Aynı zamanda dinî eserler de edebiyattan büyük ölçüde yararlanmıştır.

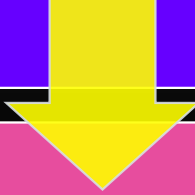
TÜRK EDEBİYATININ TARİHİ DÖNEMLERİ

Türk edebiyatı, Türklerin tarih boyunca içinde yer aldıkları değişik kültür çevreleri dikkate alınarak M. Fuad Köprülü tarafından üç ana döneme ayrılmıştır.

Türk edebiyatının dönemlere ayrılmasında dil, din, tarihî olaylar, coğrafya, lehçe ve şive farklılıkları etkili olmuştur.

Varlığı belgelerle kanıtlanan ilk ve en eski dönem **İslamiyet'in Kabulünden Önceki Türk Edebiyatı Dönemi**'dir. Bu dönem edebiyatı; dil, anlatım, duyuş ve zevk itibariyle yabancı etkilerden uzak ve millî bir edebiyat niteliğindedir.

Sözlü ve yazılı edebiyat olmak üzere ikiye ayrılır. Sözlü edebiyat ürünleri arasında destanlar, savlar, sagular, koşuklar yer alır. Bunlar; günlük yaşantıdan izler taşıyan, halkın konuştuğu dille söylenen ürünlerdir.

“Şaman, kam, baksı, ozan” gibi adlar verilen kişilerce “kopuz” eşliğinde söylenmiştir.

Dörtlükler ve hece ölçüsüyle söylenen bu ürünlerde kahramanlık, doğa, ölüm gibi konular işlenmiştir.

Yazılı Edebiyat Dönemi

Kök Türk Metinleri

Dönemin ilk ürünleri VIII. yüzyılda Kök Türk Devleti'nin tarihî ve edebî varlığını belgeleyen Kök Türk Yazıtları'dır.

Kök Türk Yazıtları, yalnızca Türk varlığını kanıtlayan ilk yazılı belgeler olmakla kalmayıp aynı zamanda Türkçenin VIII. yüzyılda edebî bir dil olarak geliştiğini, yüksek bir anlatım gücü kazandığını da gösteren belgelerdir.

Uygur Metinleri

Türk edebiyatının İslamiyet'in Kabulünden Önceki Yazılı Dönem'in ikinci yarısı Uygur Dönemi'dir. Uygur Dönemi'ne ait elde oldukça fazla malzeme bulunmaktadır.

Bu metinlerin çoğu, Mani ve Buda dinlerinin etkisiyle yazılmış metinlerdir. *Altun Yaruk*, *Sekiz Yükmek*, *Irak Bitig* bu dönem eserlerindendir

İslamiyet'in Etkisiyle Gelişen Türk Edebiyatı

Türkler VIII. yüzyıldan itibaren Müslümanlığın etkisinde kalmış ancak İslamiyet'in Türkler arasında yayılması X. yüzyılda gerçekleşmiştir.

İslam uygarlığı etkisinde verilen ilk eserler *Kutadgu Bilig*, *Divân-ı Lugatî't-Türk*, *Atabetü'l-Hakâyık* ve *Divân-ı Hikmet*'tir. Bu dönem "Geçiş Dönemi" olarak da bilinmektedir.

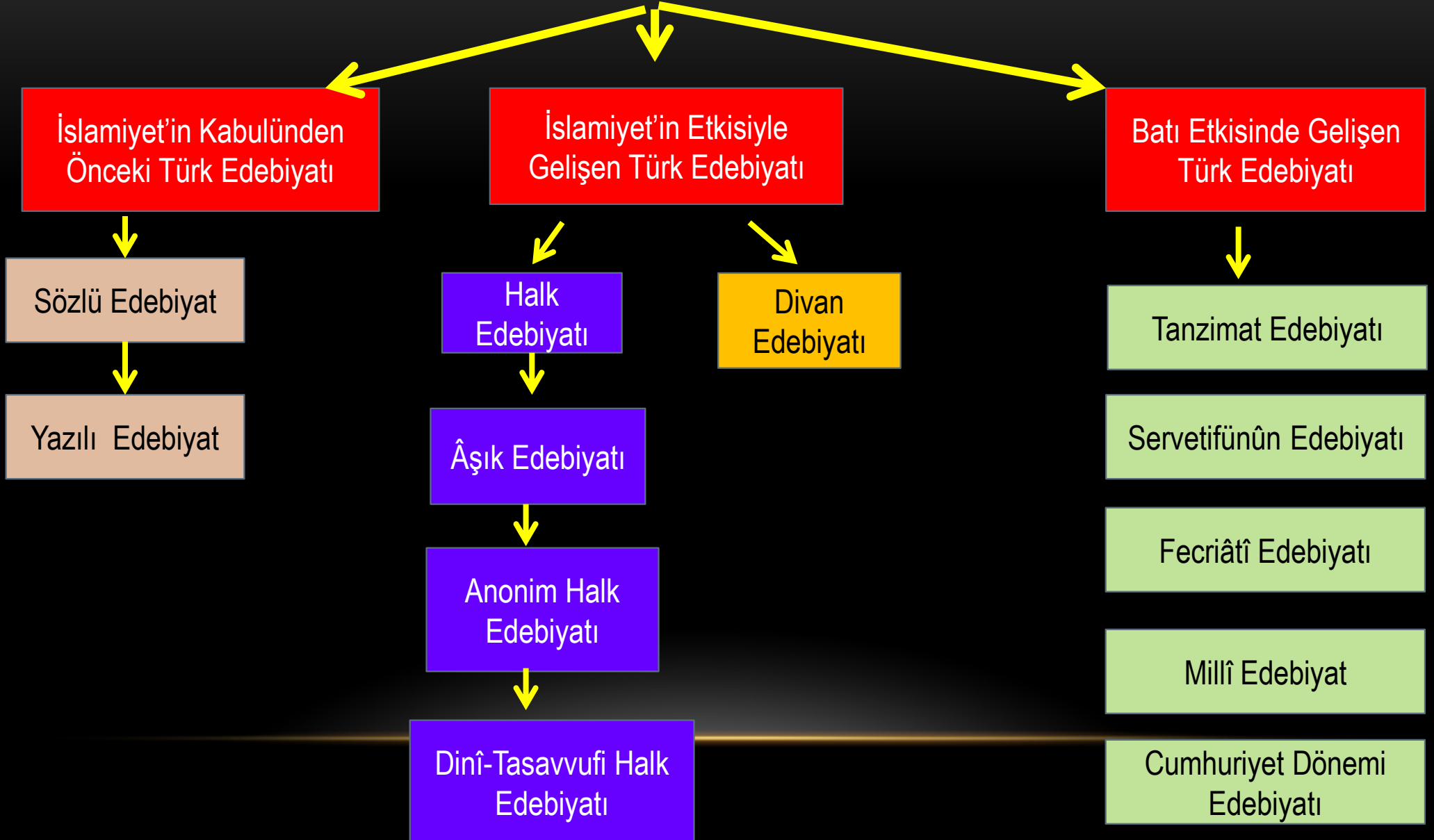
- İslami Dönem Türk Edebiyatı, halk edebiyatı ve divan edebiyatı olmak üzere iki kolda gelişmiştir.
- Halk edebiyatını, daha çok halk arasından yetişmiş sanatçıların verdikleri sözlü ürünler oluşturmaktadır. Halk edebiyatı kendi içinde dinî-tasavvufi, âşık ve anonim halk edebiyatı olmak üzere üçe ayrılmaktadır. Dil, halkın kullandığı sade Türkçedir.
- Divan edebiyatı ise İslami kültüre dayalı, daha çok medrese öğrenimi görmüş, eğitilmiş sanatçıların oluşturdukları edebiyattır. Bu anlayışla verilen eserlerde Arapça-Farsça kelime ve tamlamalarla yüklü, ağır, sanatlı bir dil kullanılmıştır.

Batı Etkisinde Gelişen Türk Edebiyatı

Batı etkisinde gelişen Türk edebiyatı, XIX. yüzyılda başlayıp günümüze kadar devam eden bir edebî dönemdir. 1839'da Tanzimat Fermanı'nın ilanı; askerî, siyasi, toplumsal pek çok alanda bazı değişiklikleri beraberinde getirmiştir.

Toplum hayatındaki bu değişiklikler bir süre sonra edebiyatı da etkilemiş; gazeteler, Batı edebiyatından yapılan çeviriler, uyarlamalar Türk edebiyatına bu doğrultuda yön vermiştir. Böylece Batı kültürüyle yetişen yeni kuşak sanatçıları, Batı edebiyatı yolunda yeni bir çığır açmışlardır. Bu edebî dönem; Tanzimat edebiyatı, Servetifünûn edebiyatı, Fecriâtî edebiyatı, Millî Edebiyat ve Cumhuriyet Dönemi Edebiyatı olmak üzere dönemlere ayrılır.

TÜRK EDEBİYATININ DÖNEMLERİ

TÜRK YAZI DİLİNİN TARİHİ GELİŞİMİ

Kök Türk Alfabeti

𐰇𐰢𐰨𐰣𐰤𐰥𐰦𐰧𐰨𐰩𐰪𐰫𐰬𐰭𐰮𐰯𐰰𐰱𐰲𐰳𐰴𐰵𐰶𐰷𐰸𐰹𐰺𐰻𐰼𐰽𐰾𐰿
a b c d e f g h i j k l
𐰇𐰢𐰨𐰣𐰤𐰥𐰦𐰧𐰨𐰩𐰪𐰫𐰬𐰭𐰮𐰯𐰰𐰱𐰲𐰳𐰴𐰵𐰶𐰷𐰸𐰹𐰺𐰻𐰼𐰽𐰾𐰿
m n o p r s t u v x z

Arap Alfabeti

ا ب پ ت ث ج چ ح خ د ذ
zel dal hi ha çim cim se te pe be elif
ر ز ژ س ش ص ض ط ظ ع غ
gayin ayin zi ti dat sal şin sin je ze re
ف ق ک ل م ن و ه ی
ye he vav nun mim lam kef kof fe

Uygur Alfabeti

𐰇𐰢𐰨𐰣𐰤𐰥𐰦𐰧𐰨𐰩𐰪𐰫𐰬𐰭𐰮𐰯𐰰𐰱𐰲𐰳𐰴𐰵𐰶𐰷𐰸𐰹𐰺𐰻𐰼𐰽𐰾𐰿
Tet Chet Zayin Vav He Dalet Gimel Bet Alef
(T) (Ch) (Z) (V/O/U) (H) (D) (G) (B/V) (Silent)
𐰇𐰢𐰨𐰣𐰤𐰥𐰦𐰧𐰨𐰩𐰪𐰫𐰬𐰭𐰮𐰯𐰰𐰱𐰲𐰳𐰴𐰵𐰶𐰷𐰸𐰹𐰺𐰻𐰼𐰽𐰾𐰿
Samech Nun Mem Lamed Kaf Yod
(S) (N) (M) (L) (K) (Silent)
𐰇𐰢𐰨𐰣𐰤𐰥𐰦𐰧𐰨𐰩𐰪𐰫𐰬𐰭𐰮𐰯𐰰𐰱𐰲𐰳𐰴𐰵𐰶𐰷𐰸𐰹𐰺𐰻𐰼𐰽𐰾𐰿
Tav Shin Resh Qof Tzade Fe Pe Ayin
(T/S) (Sh/S) (R) (Q) (Tz) (F) (P/F) (Silent)

Kiril Alfabeti

У у 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
h i h m q w z r
П X 8 4 5 6 7 8 9 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
b t s k n b z
H 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0 1 2 3 4 5 6 7 8 9 0
e y z s z

Latin Alfabeti

Aa Bb Cc Çç Dd Ee Ff Gg Ğğ
Hh Iı İi Jj Kk Ll Mm Nn
Oo Öö Pp Rr Ss Şş Tt
Uu Üü Vv Yy Zz

Türkler tarih boyunca Kök Türk, Uygur, Arap, Kiril ve Latin alfabelerini kullanmışlardır. Türklerin yazıya geçmeden önceki dönemle ilgili bilgilere sözlü edebiyat ürünlerinden ulaşılır. Sözlü Edebiyat Dönemi'nde yabancı etkilerden uzak bir Türkçe vardır.

Türklerin VIII. yüzyıldan XIII. yüzyıla kadar kullandıkları tek yazı dili Eski Türkçedir. Eski Türkçe; Kök Türk, Uygur ve Karahanlı devirlerini içine alır. Türkler bu zaman içinde birbirlerinden ayrı bölgelerde yeni kültür merkezleri meydana getirmelerine rağmen hep bu dile bağlı kalmışlardır.

ESKİ TÜRKÇE

Kök Türklerden sonra gelen Uygur ve Karahanlı devirleri Türk milletinin yeni medeniyet ve dinlerle tanıştığı zamanlardır. Kök Türklerin bıraktığı Orhun Kitabeleri de denen *Kök Türk Yazıtları* Uygurlardan kalan dinî ve hukukî metinler, Karahanlılar devrinde yazılan ve İslami Türk edebiyatının başlangıcını meydana getiren *Kutadgu Bilig*, *Divân-ı Lugatî't Türk* ve *Atabetü'l Hakayık* gibi eserler Eski Türkçe ile yazılmıştır.

KUZEY-DOĞU TÜRKÇESİ, BATI TÜRKÇESİ

Eski Türkçeden sonra başlayan Orta Türkçe devri, Türklerin yeni yazı dillerini meydana getirdikleri bir dönemdir. Bu devirde Türkler batıda Anadolu'ya kuzeyde Karadeniz'in kuzeyi ile batı kısmına kadar yayıldı. Bu devirde Türkçe, Kuzey-doğu Türkçesi ve Batı Türkçesi adı ile ikiye ayrılmıştır.

A. KUZEY-DOĞU TÜRKÇESİ

Kuzey-doğu Türkçesi XIII. yüzyıl ile XIV. yüzyıllarda Eski Türkçenin devamı olarak Hazar Denizi'nin kuzeyinde ve Orta Asya'da kullanıldı. Eski Türkçenin özelliklerini koruyup geliştirerek devam eden bu yazı dili Kuzey ve Doğu Türkçesi olmak üzere iki kolda gelişir.

KUZEY-DOĞU
TÜRKÇESİ, BATI
TÜRKÇESİ

B. BATI TÜRKÇESİ

Hazar Denizi'nin güneyinden geçerek batıya gelip yerleşen Oğuz Türklerinin yazı dilidir. Türkçenin Eski Türkçeden sonra görülen iki kolundan birini oluşturur.

XIII. yüzyıldan günümüze kadar kesintisiz devam etmiştir.

Diğer yazı dillerine göre daha çok gelişme göstermiştir.

Batı Türkçesi; Eski Anadolu Türkçesi, Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi olarak üç devreye ayrılır.

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ (ESKİ TÜRKİYE TÜRKÇESİ)

Batı Türkçesinin ilk devri olan Eski Anadolu Türkçesi XIII. yüzyıldan XVI. yüzyıla kadar devam etmiştir. Selçuklular, Anadolu Beylikleri ve ilk Osmanlı bu devre girmektedir.

OSMANLI TÜRKÇESİ

Türkçe Osmanlı Devletinin sınırları içinde, Hazar'dan Orta Avrupa 'ya, Kırım'dan Afrika'ya kadar geniş bir sahaya yayılmıştır. Bu yayılma XVI. yüzyıldan XX. yüzyıla kadar devam etmiştir. Türkçe bu devrede yabancı dillerden pek çok kelime ve gramer şekilleri almıştır.

TÜRKİYE TÜRKÇESİ

Batı Türkçesinin çnc devresi Türkiye Türkçesi devresidir. Genellikle “Yeni Lisan Hareketi” bu dönemin başlangıcı kabul edilir. 1908 yılından bu yana yüzyıla yakın bir zamanı içine alan bu devrede Türkçe yabancı gramer şekillerini bırakmış ve kendi yatağında akmaya başlamıştır. Bu devrin temelinde, İstanbul konuşmasının esas alındığı bir yazı dili vardır. Türkiye Türkçesinin gelişmesi içinde Yeni Lisan Hareketi'nden sonra en geniş çalışma Dil İnkılabı'dır. 1928'de Latin alfabesinin kabul 1932'de Mustafa Kemal Atatürk tarafından Türk Dili Tetkik Cemiyeti (Türk Dil Kurumu)' nin kuruluşu bu hareketin önemli halkalarıdır.